RETTENS DOM (Anden Udvidede Afdeling)

11. marts 1999 *

I sag T-137/94,

ARBED SA, Luxembourg, ved advokat Alexandre Vandencasteele, Bruxelles, og med valgt adresse i Luxembourg hos Paul Ehmann, 19, Avenue de la Liberté,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, først ved Julian Currall, Kommissionens Juridiske Tjeneste, og Géraud de Bergues, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionen, derefter ved generaldirektør Jean-Louis Dewost, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Julian Currall og Guy Charrier, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionen, som befuldmægtigede, bistået af advokat Jean-Yves Art, Bruxelles, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt,

* Processprog: fransk.

vedrørende en hovedpåstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/215/EKSF af 16. februar 1994 om en procedure i henhold til EKSF-traktatens artikel 65 vedrørende aftaler og forskellige former for samordnet praksis mellem europæiske producenter af stålbjælker (EFT L 116, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Anden Udvidede Afdeling)

sammensat af den fungerende afdelingsformand, C.W. Bellamy, og dommerne A. Potocki og J. Pirrung,

justitssekretær: fuldmægtig J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling den 23., 24., 25., 26. og 27. marts 1998,

afsagt følgende

Dom [1]

Sagens faktiske omstændigheder

A — *Indledende bemærkninger*

1 Nærværende sag vedrører en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/215/EKSF af 16. februar 1994 om en procedure i henhold til EKSF-traktatens artikel 65 vedrørende aftaler og forskellige former for samordnet praksis mellem europæiske producenter af stålbjælker (EFT L 116, s. 1, herefter »beslutningen«), hvorved den fastslog, at 17 europæiske stålvirksomheder og en af deres faglige organisationer i strid med EKSF-traktatens artikel 65, stk. 1, havde deltaget i en række aftaler, vedtagelser og former for samordnet praksis vedrørende fastsættelse af priser, opdeling af markeder og udveksling af fortrolige oplysninger om Fællesskabets marked for stålbjælker, og pålagde 14 virksomheder inden for denne sektor bøder for de mellem den 1. juli 1988 og den 31. december 1990 begåede overtrædelser.

2 Ifølge beslutningen [betragtning 12, litra a)] ejer ARBED SA (herefter »ARBED«) direkte eller indirekte alle aktierne i TradeARBED SA (herefter »TradeARBED«), der varetager distributionen af ARBED's stålprodukter. I 1990 havde ARBED en

1 — Der gengives kun de præmisser i nærværende dom, som Retten finder det hensigtsmæssigt at offentliggøre. De andre præmisser er i det væsentlige identiske med eller ligner præmisserne i Rettens dom af 11.3.1999, Thyssen mod Kommissionen (sag T-141/94, Sml. II, s. 347), med undtagelse af navnlig præmis 74-120, 413-422, 566-574 og 614-625 i den nævnte dom, som ikke findes tilsvarende i nærværende dom. Overtrædelserne af traktatens artikel 65, stk. 1, som sagsøgeren kritiseres for på visse nationale markeder, er endvidere ikke identiske med dem, der foreholdes sagsøgeren i sagen Thyssen mod Kommissionen. I den foreliggende sag er den delvise annullation af beslutningens artikel 1 nærmere bestemt begrundet med, at der ikke foreligger bevis for sagsøgerens deltagelse i den overtrædelse, der omhandles i punkt 1 i nærværende doms konklusion.

konsolideret omsætning på 208,76 mia. LUF, hvoraf 8,541 mia. LUF, svarende til 201 mio. ECU, stammede fra salget af stålbjælker inden for Fællesskabet.

[...]

D — *Beslutningen*

47 Beslutningen, som blev modtaget af sagsøgeren den 3. marts 1994, ledsaget af en skrivelse fra Van Miert af 28. februar 1994 (herefter »skrivelsen«), indeholder følgende konklusion:

»*Artikel 1*

Følgende virksomheder har, i den udstrækning, der er beskrevet i denne beslutning, deltaget i de under deres respektive navne anførte former for praksis, der har hindret, begrænset eller fordrejet den normale konkurrence på det fælles marked. Hvor der idømmes bøder, er overtrædelsens varighed angivet i måneder, dog ikke for så vidt angår harmoniseringen af tillæg, hvor virksomhedernes deltagelse er angivet med et 'x'.

[...]

TradeARBED

a) Udveksling af fortrolige oplysninger gennem Poutrelles-udvalget og Walzstahl-Vereinigung (30)

b) Prisfastsættelse i Poutrelles-udvalget (30)

c) Fastsættelse af priser på det tyske marked (3)

d) Fastsættelse af priser på det italienske marked (6)

e) Fastsættelse af priser på det danske marked (30)

f) Markedsdeling, 'Traverso-systemet' (3 + 3)

g) Markedsdeling, Frankrig (3)

h) Markedsdeling, Tyskland (6)

i) Markedsdeling, Italien (3)

j) Harmonisering af tillæg (x)

k) Fastsættelse af priser på det franske marked

[...]

Artikel 4

For de i artikel 1 angivne overtrædelser, som fandt sted efter den 30. juni 1988 (31.12.1989[2] for Aristrain's og Ensidesa's vedkommende), pålægges følgende bøder

[...]

ARBED SA 11 200 000 ECU

[...]

2 — Denne dato angives i den franske og spanske version af beslutningen. Den tyske og engelske version angiver datoen 31.12.1988.

Artikel 6

Denne beslutning er rettet til:

[...]

— ARBED SA

[...]«

Den principale påstand om annullation af beslutningen

[...]

A — *Anbringendet om tilsidesættelse af sagsøgerens proceduremæssige rettigheder*

Sammendrag af parternes argumentation

73 Sagsøgeren har anført, at selskabet i nærværende sag er blevet pålagt en bøde for at have begået de »i [beslutningens] artikel 1 angivne overtrædelser, som fandt

sted efter den 30. juni 1988«, selv om det ifølge den samme artikel ikke har deltaget i nogen af de pågældende overtrædelser, da disse er begået af sagsøgerens datterselskab TradeARBED. Det spørgsmål, som herefter opstår, er ikke, under hvilke betingelser et datterselskabs adfærd kan tilregnes moderselskabet, men derimod spørgsmålet, om Kommissionen kan rette en beslutning til moderselskabet, hvorved det pålægges en bøde, der er beregnet på grundlag af dettes omsætning, uden at Kommissionen på noget tidspunkt, hverken under den administrative procedure eller i beslutningen selv, har pålagt det ansvaret for den adfærd, som den påtaler.

74 I nærværende sag har Kommissionen således ikke på noget tidspunkt pålagt ARBED ansvaret for datterselskabet TradeARBED's adfærd mellem 1988 og 1990, og det fremgår af beslutningen som helhed, at Kommissionen kun har kritiseret TradeARBED. Meddelelsen af klagepunkter blev alene sendt til TradeARBED, uden at det på nogen måde blev angivet, at Kommissionen også ville forfølge sagen over for ARBED. I øvrigt fremgår det af selve denne meddelelses indhold, at klagepunkterne kun vedrørte TradeARBED. Det er dette selskab og ikke sagsøgeren, der besvarede klagepunkterne, uden at dette gav anledning til nogen indsigelse fra Kommissionen. ARBED deltog heller ikke i høringen den 11., 12., 13. og 14. januar 1993 af de virksomheder, som meddelelsen af klagepunkter var rettet til. Den omstændighed, at TradeARBED herunder blev bistået af to jurister fra ARBED, skyldes simpelthen den omstændighed, at koncernens juridiske tjeneste organisatorisk henhører under moderselskabet og betjener samtlige selskaber i koncernen, således som det er praksis i mange store industrikoncerner. Sagsøgeren har for sit vedkommende aldrig udpeget en rådgiver til at varetage sine interesser. Endelig indeholder beslutningen selv ikke nogen kritik af ARBED for overtrædelse af traktatens artikel 65, stk. 1.

75 Selv om det blev antaget, at TradeARBED's adfærd kan tilregnes ARBED og berettiger den bøde, der er pålagt selskabet — hvilket det bestrider — er sagsøgeren dømt ved en beslutning fra Kommissionen uden på noget tidspunkt at have haft praktisk mulighed for at gøre sine forsvarsanbringender gældende. En sådan undladelse er i strid med Kommissionens forpligtelse til at høre parterne før vedtagelsen af en beslutning, der kan berøre deres interesser væsentligt (jf. Domstolens dom af 23.10.1974, sag 17/74, Transocean Marine Paint Association mod Kommissionen, Sml. s. 1063, på s. 1080, og af 13.2.1979, sag 85/76,

Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, Sml. s. 461, på s. 511, og Rettens dom af 18.12.1992, forenede sager T-10/92, T-11/92, T-12/92 og T-15/92, Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 2667).

76 Sagsøgeren har navnlig henvist til Rettens dom af 23. februar 1994 (forenede sager T-39/92 og T-40/92, CB og Europay mod Kommissionen, Sml. II, s. 49), hvori Retten fastslog, at Kommissionen ikke over for en af parterne i en aftale i stedet for at give direkte meddelelse af klagepunkterne blot til orientering kan sende en kopi af den meddelelse af klagepunkter, der er rettet til en anden part. Det må på grundlag af denne praksis så meget desto mere antages, at den i nærværende sag anfægtede beslutning er ugyldig, for ikke blot blev meddelelsen af klagepunkter ikke formelt sendt til sagsøgeren, men derudover er denne ikke kommet i besiddelse af denne meddelelse af klagepunkter under nogen som helst form.

77 Sagsøgeren har i replikken endvidere gjort gældende, at Domstolens dom af 18. oktober 1989 i sagen Orkem mod Kommissionen (sag 374/87, Sml. s. 3283), som sagsøgte har henvist til, ikke kan anføres over for denne retspraksis. Ifølge sagsøgeren kan et eventuelt indgreb i retten til kontradiktion under en indledende undersøgelse, som Kommissionen foretager i henhold til artikel 11 i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter »forordning nr. 17«), som der var tale om i Orkem-sagen, ikke sammenlignes med et indgreb i retten til kontradiktion, der følger af manglende overholdelse af de proceduremæssige regler under en sag om overtrædelse, der har ført til pålæggelse af en bøde. I den nævnte sag undlod Domstolen i øvrigt udtrykkeligt at tage stilling til, hvorvidt det er lovligt at rette en anmodning om oplysninger i medfør af artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 17 til et datterselskab og rette den efterfølgende beslutning i henhold til samme forordnings artikel 11, stk. 5, til moderselskabet. Domstolen konstaterede blot, at de to virksomheder havde besvaret de spørgsmål, der var blevet stillet dem, uden at rejse den mindste kritik af Kommissionens fremgangsmåde. Det forholder sig anderledes i nærværende sag, hvor sagsøgeren ikke havde nogen grund til at antage, at selskabet kunne blive draget til ansvar for datterselskabets adfærd, og derfor ikke har kunnet affinde sig med en angivelig ansvarspålæggelse fra Kommissionens side. Sagsøgeren indrømmer, at selskabet ikke kunne være uvidende om den procedure, der var iværksat mod dets datterselskab, og at det var i stand til at få kendskab til meddelelsen af klagepunkter, der var sendt til sidstnævnte selskab. Sagsøgeren har

imidlertid anført, at eftersom den administrative procedure, der var iværksat i anledning af datterselskabets adfærd, ikke på noget tidspunkt blev rettet mod sagsøgeren selv, havde denne ingen anledning til at fremføre sin opfattelse vedrørende klagepunkterne og nærmere bestemt vedrørende en eventuel ansvarspålæggelse for datterselskabets adfærd.

78 Sagsøgeren har endvidere understreget, at Retten i dom af 28. april 1994 (sag T-38/92, AWS Benelux mod Kommissionen, Sml. II, s. 211), som Kommissionen har henvist til, viste, hvilken betydning den tillægger begrundelsen for pålæggelsen af ansvaret for overtrædelserne. Sagsøgeren har tilføjet, at angivelsen af en særlig begrundelse i beslutningen ikke i sig selv kan sikre beskyttelsen af retten til kontradiktion.

79 Under den mundtlige forhandling henviste sagsøgeren i øvrigt til en skrivelse, som Temple Lang sendte til selskabets advokat (dokument nr. 2540 i sagsakten), hvoraf det fremgår, at selskabet fik afslag på aktindsigt.

80 Kommissionen har bestridt, at den i nærværende sag ikke har overholdt sagsøgerens ret til kontradiktion, således som dette princip forstås efter dommene i sagerne Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen og CB og Europay mod Kommissionen.

81 Under henvisning til beslutningens betragtning 12, hvori det anføres, at TradeARBED »er et aktieselskab, hvori alle aktiverne (direkte eller indirekte) ejes af ARBED«, og at det »varetager distributionen af ARBED's stålprodukter«, har Kommissionen påberåbt sig Domstolens dom af 25. oktober 1983 (sag 107/82, AEG-Telefunken mod Kommissionen, Sml. s. 3151, præmis 49) og Rettens dom af 10. marts 1992 (sag T-11/89, Shell mod Kommissionen, Sml. II, s. 757, præmis 311 og 312) og af 12. januar 1995 (sag T-102/92, Viho mod Kommissionen, Sml. II, s. 17, præmis 50).

82 Det er ubestridt i nærværende sag, at ARBED og TradeARBED, selv om de er forskellige juridiske personer, udgør én og samme virksomhed i den ovennævnte

retspraksis' forstand, og dette er relevant, i modsætning til hvad der er anført af sagsøgeren, som i øvrigt ikke angiver, hvorfor TradeARBED's adfærd ikke kan tilregnes sagsøgeren. På grundlag af konstateringerne i beslutningens betragtning 12 må det formodes, at TradeARBED i forbindelse med de omtvistede aftaler og former for praksis udelukkende har handlet i dets moderselskabs sted og i dettes navn. Sagsøgte har anført, at ARBED's hjemsted befinder sig på samme adresse som TradeARBED's hjemsted, at de to selskaber har samme centrale telefonomstilling og samme telexnummer, at ARBED ikke på noget sted i stævningen har påstået, at dets datterselskab holdt det i uvidenhed om den procedure, der var indledt mod datterselskabet, at repræsentanterne for selskabets juridiske tjeneste deltog i høringen den 11., 12., 13. og 14. januar 1993, og at ARBED ikke ses at have nogen vanskelighed ved punkt for punkt at tage til genmæle over for Kommissionens anbringender vedrørende TradeARBED og heller ikke ved at begrunde datterselskabets adfærd på tidspunktet for de faktiske omstændigheder.

83 Sagsøgte har i duplikken yderligere anført, at ARBED ikke i alvor kunne mene ikke at være berørt af en meddelelse af klagepunkter, hvori selskabet nævnes et meget stort antal gange, enten i TradeARBED's sted (jf. punkt 35, 37, 42, 67, 72, 77, 78, 82, 89, 98, 100, 114, 199, 210, 252, 254, 275, 276, 279, 281, 282, 296, 297, 300 og 344), eller sammen med datterselskabet (jf. punkt 44, 49, 97, 203, 287, 291 og 295). Omvendt har datterselskabet ikke på noget tidspunkt anfægtet denne ansvarspålæggelse, selv om et stort antal dokumenter, som Kommissionen har støttet sig på for at bevise de af TradeARBED begåede overtrædelser, kun nævner ARBED. TradeARBED har dermed stiltiende indrømmet, at det handlede sammen med ARBED som én enkelt virksomhed og varetog forsvaret for hele koncernen under den administrative procedure. Denne sidste konklusion bestyrkes af den omstændighed, at ARBED ifølge sagsøgte hyppigt selv besvarede de anmodninger om oplysninger, som Kommissionen sendte til TradeARBED, og af det forhold, at repræsentanter for ARBED's juridiske tjeneste deltog i høringen den 11., 12., 13. og 14. januar 1993.

84 Kommissionen finder, at sagsøgeren under disse omstændigheder ikke kan hævde, at selskabet faktisk ikke har været i stand til at tilkendegive sin opfattelse vedrørende eksistensen og relevansen af de klagepunkter, der er gjort gældende mod det.

85 Dommen i sagen CB og Europay mod Kommissionen er ikke relevant i denne forbindelse for så vidt som det ikke er bestridt, at meddelelsen af klagepunkter blev forskriftsmæssigt meddelt TradeARBED. Kommissionen finder, at meddelelsen af klagepunkter hermed forskriftsmæssigt er kommet inden for sagsøgerens »område« i dette begrebs forstand i Domstolens dom af 10. december 1957, ALMA mod Den Høje Myndighed (sag 8/56, Sml. 1954-1964, s. 49, org. ref.: Rec. s. 179, på s. 190).

86 Kommissionen har derimod henvist til de omstændigheder, der lå til grund for dommen i sagen Orkem mod Kommissionen, hvori Domstolen — uden at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt begrebet virksomheden som en enhed begrunder, at det kan anses for lovligt at rette en anmodning om oplysninger i henhold til artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 17 til datterselskabet og en beslutning i henhold til artikel 11, stk. 5, til moderselskabet — blot fastslog dels, at den anfægtede beslutning var blevet meddelt sagsøgeren, dels, at denne faktisk havde haft et fuldstændigt kendskab til den forudgående anmodning om oplysninger. Kommissionen har anført, at den virksomhed, der var sagsøger i den nævnte sag, havde anvendt lignende argumenter som dem, ARBED har fremført i nærværende sag, og har tillige anført, at ARBED i replikkens punkt 7 indrømmer, at selskabet »ikke kunne være uvidende om den procedure, der var iværksat mod dets datterselskab, og at selskabet var i stand til at få kendskab til meddelelsen af klagepunkter, som Kommissionen havde sendt til datterselskabet«.

87 Kommissionen finder i øvrigt, at den i beslutningens betragtning 322 klart har anført, hvorfor bøden måtte pålægges ARBED og ikke TradeARBED. Disse angivelser efterkommer forpligtelsen til at give en »tilstrækkelig begrundelse« for beslutninger, der er rettet til flere adressater og herved rejser et spørgsmål om, hvem ansvaret for overtrædelsen skal pålægges, jf. dommen i sagen AWS Benelux mod Kommissionen. Rigtigheden af denne begrundelse bekræftes endvidere af punkt 26 i dommen i sagen CB og Europay mod Kommissionen, hvorefter Kommissionen lovligt kan tage hensyn til den omsætning, som medlemmerne af en sammenslutning af virksomheder har, frem for til sammenslutningens egen omsætning, når den fastsætter bødernes størrelse. I nærværende sag har sagsøgte gjort gældende, at den indflydelse, som TradeARBED har kunnet udøve på markedet for stålbjælker, navnlig via sin deltagelse i de omtvistede aftaler og former for praksis, havde direkte sammenhæng med størrelsen af modervirksomhedens produktion og den hertil knyttede omsætning, hvorimod denne indflydelse ikke fremgår af TradeARBED's omsætning som følge af den måde, hvorpå vederlaget afregnes for de ydelser vedrørende distribution, som selskabet yder ARBED.

Rettens bemærkninger

88 Beslutningens betragtning 322 lyder:

»Kun TradeARBED deltog i de forskellige ordninger og aftaler. TradeARBED er imidlertid en salgsvirksomhed, der på provisionsbasis sælger bl.a. bjælker for moderselskabet ARBED SA. For sine ydelser modtager TradeARBED en lille procentdel af salgsprisen. For at sikre en ensartet behandling rettes denne beslutning til ARBED SA, der er den bjælkeproducerende virksomhed i Arbed-koncernen, og omsætningen inden for de relevante produkter er ARBED's omsætning og ikke TradeARBED's.«

89 Det fremgår af denne betragtning, at Kommissionen for at tage hensyn til TradeARBED's særlige situation og for at sikre ligebehandling af de berørte virksomheder besluttede at pålægge sagsøgeren ansvaret for de overtrædelser, der var begået af dets datterselskab TradeARBED, og derfor rettede beslutningen til sagsøgeren og pålagde denne en tilsvarende forpligtelse til at betale bøden, som var beregnet på grundlag af selskabets egen omsætning.

90 Hvad for det første angår de omstændigheder, der materielt berettiger en sådan ansvarspålæggelse, skal det først bemærkes, at i lighed med forbuddet i EF-traktatens artikel 85, stk. 1, retter forbuddet i EKSF-traktatens artikel 65, stk. 1, sig navnlig til »virksomheder«. Det fremgår af Rettens praksis (jf. dommen i sagen Shell mod Kommissionen, præmis 312), at begrebet virksomhed i EF-traktatens artikel 85's forstand skal forstås som en økonomisk enhed bestående af menneskelige, materielle og immaterielle ressourcer, der forfølger et økonomisk mål på langt sigt, og som kan medvirke ved overtrædelser af bestemmelsen (jf. også Domstolens dom af 12.7.1984, sag 170/83, Hydrotherm, Sml. s. 2999, præmis 11, og Rettens dom i sagen Viho mod Kommissionen, præmis 50, stadfæstet ved Domstolens dom af 24.10.1996, sag C-73/95 P, Viho mod Kommissionen, Sml. I, s. 5457, præmis 15-18). Retten finder, at det samme gælder efter EKSF-traktatens artikel 65.

91 Det skal endvidere bemærkes, at det følger af Domstolens faste praksis (dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 151, org. ref.: Rec. s. 619, præmis 132-135, og af dommen i sagen AEG-Telefunken mod Kommissionen, præmis 49), at den omstændighed, at datterselskabet er en selvstændig juridisk person, ikke udelukker, at ansvaret for dets adfærd eventuelt pålægges moderselskabet, navnlig når datterselskabet ikke frit bestemmer sin adfærd på markedet, men i det væsentlige følger instrukser fra moderselskabet.

92 TradeARBED er et helejet datterselskab af ARBED. Sagsøgerens advokat forklarede under retsmødet, at TradeARBED er et salgsselskab, der forhandler jern- og stålprodukter, og bl.a. stålbjælker, som er fremstillet af ARBED. TradeARBED handler enten som kommissionær, i hvilket tilfælde salget faktureres direkte af ARBED til kunden, eller som agent, i hvilket tilfælde salget faktureres til kunden af TradeARBED for ARBED's regning. I begge tilfælde oppebærer TradeARBED en provision af salgsprovenuet. Det er i øvrigt fastslået, at TradeARBED ikke frit bestemmer sin adfærd på Fællesskabets marked for stålbjælker, men i det væsentlige følger de instrukser, det modtager fra sagsøgeren.

93 Det følger heraf, at ARBED og dets datterselskab TradeARBED må anses for at udgøre én og samme virksomhed i traktatens artikel 65, stk. 1's forstand, og at Kommissionen med føje kunne pålægge førstnævnte ansvaret for sidstnævntes adfærd.

94 Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen har tilsidesat sagsøgerens ret til kontradiktion ved at rette en beslutning til selskabet, hvori dette pålægges en bøde, der er beregnet på grundlag af selskabets omsætning, uden forinden formelt at have tilsendt selskabet en meddelelse af klagepunkter og endog uden at have gjort selskabet opmærksom på, at den ville pålægge det ansvaret for de overtrædelser, dets datterselskab havde begået, skal Retten minde om, at de proceduremæssige rettigheder, som er gjort gældende af sagsøgeren, i nærværende sag er sikret i EKSF-traktatens artikel 36, stk. 1, som bestemmer, at inden Kommissionen træffer bestemmelse om en af de økonomiske sanktioner, der omhandles i den nævnte traktat, skal den give vedkommende lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger.

95 For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt ARBED i nærværende sag fik lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger før vedtagelsen af beslutningen, må det fastslås, at Kommissionen ikke på noget tidspunkt under den administrative procedure formelt gjorde sagsøgeren opmærksom på, at den havde til hensigt at pålægge denne ansvaret for den adfærd, der var udvist at TradeARBED, som meddelelsen af klagepunkter var rettet imod, og følgelig agtede at pålægge sagsøgeren en bøde, der var baseret på dennes egen omsætning. Retten finder, at en sådan undladelse efter omstændighederne kan udgøre en mangel ved proceduren, hvorved den pågældendes ret til kontradiktion kan blive tilsidesat.

96 I nærværende sag må følgende forhold imidlertid fremhæves:

— Efter at der den 16. og 17. januar 1991 var gennemført en undersøgelse i TradeARBED's forretningslokaler, tilsendte Kommissionen dels den 9. juli 1991 selskabet en skrivelse, hvori den anmodede det om at meddele Kommissionen, i hvilket omfang visse dokumenter, der var beslaglagt ved denne lejlighed (dokument nr. 5482 og 5483), var fortrolige, og dels den 24. juli 1991 en anmodning om oplysninger i medfør af traktatens artikel 47 (dokumenterne nr. 5484-5490), hvori selskabet navnlig blev anmodet om at oplyse Kommissionen om, hvilke møder i Poutrelles-udvalget det havde deltaget i mellem 1984 og 1990, samt anmodet om at tilsende Kommissionen en liste over deltagerne i hvert af de pågældende møder, såvel som en kopi af referaterne fra de nævnte møder.

— Ved skrivelse af 5. august 1991 (dokument nr. 5492) anerkendte ARBED modtagelsen af anmodningen om oplysninger af 24. juli 1991 på følgende måde: »Vi anerkender hermed modtagelsen af Deres formelle anmodning om oplysninger af 24. juli, der er sendt til vores salgsorgan TradeARBED, og som vi har modtaget den 30. juli 1991.« ARBED udbad sig en forlængelse af fristen for besvarelse af den nævnte anmodning, fordi besvarelsen af anmodningen om oplysninger gjorde det nødvendigt at foretage omfattende søgninger, og fordi de personer i virksomheden, der skulle behandle sagen, ikke var på arbejde på grund af ferie.

— Ved skrivelse af 9. august 1991 (dokument nr. 5494) besvarede TradeARBED Kommissionens ovennævnte skrivelse af 9. juli 1991.

— Ved skrivelser af 16. september (dokument nr. 5495) og 26. september 1991 (dokument nr. 5499 og 5500) besvarede ARBED udtømmende anmodningen om oplysninger af 24. juli 1991. I de nævnte skrivelser henviser ARBED til TradeARBED enten som selskabets »salgsorgan TradeARBED« eller som selskabets »salgsorganisation«.

— Ved skrivelse af 26. september 1991 (dokument nr. 5499) besvarede ARBED ligeledes en skrivelse fra Kommissionen til TradeARBED af 23. september 1991 (dokument nr. 5498).

— Ved skrivelse af 6. maj 1992 (dokument nr. 8086, 8087 og 8088) blev Kommissionens klagepunkter meddelt TradeARBED sammen med en anmodning om oplysninger vedrørende selskabets omsætning (samlet salg af EKSF-produkter og samlet salg af stålbjælker inden for Fællesskabet for årene 1986-1990). TradeARBED anerkendte modtagelsen heraf den 8. maj 1992 (dokument nr. 8083).

— Den 3. juni 1992 tilsendte sagsøgerens advokat en skrivelse til generaldirektør Ehlermann, Generaldirektoratet for »Konkurrence« (GD IV), af følgende indhold (dokument nr. 8089 og 8090):

»Jeg skriver til Dem som rådgiver for selskabet ARBED, som er en af modtagerne af meddelelsen af klagepunkter i den ovennævnte sag.

[...]

Jeg beder Dem venligst bekræfte, at [de i meddelelsen af klagepunkter nævnte dokumenter] skal betragtes som tilgængelige for min klient.«

— Ved skrivelse af 15. juni 1992 til Ehlermann anmodede sagsøgerens advokat »på vegne af selskabet TradeARBED« om en forlængelse af fristen for besvarelse af meddelelsen af klagepunkter (dokument nr. 8091). Kommissionen svarede herpå ved skrivelse af 26. juni 1992 (dokument nr. 8092).

— Ved skrivelse af 30. juni 1992 (dokument nr. 8093) besvarede Temple Lang, der var direktør i GD IV, skrivelsen fra sagsøgerens advokat af 3. juni 1992 som følger:

»Hr. Ehlermann takker Dem for Deres skrivelse af 3. juni, som han har bedt mig om at besvare.

Jeg bekræfter, at de dokumenter, hvortil De henviser i bilaget til Deres skrivelse, kan betragtes som tilgængelige for selskabet TradeARBED. Jeg finder det i den forbindelse relevant at understrege, at det er dette selskab (og ikke moderselskabet ARBED), som meddelelsen af klagepunkter er rettet til.«

— TradeARBED besvarede meddelelsen af klagepunkter ved en skrivelse fra sagsøgerens advokat af 3. august 1992 og fremsatte heri anmodning om at måtte afgive bemærkninger under en høring.

— Ved skrivelse af 6. august 1992 (dokument nr. 8203 og nr. 8204) meddelte sagsøgerens advokat Kommissionen de oplysninger om TradeARBED's

omsætning, som Ehlermann havde anmodet om i skrivelsen af 6. maj 1992.

— Kun TradeARBED blev anmodet om at deltage i den administrative høring den 11., 12., 13. og 14. januar 1993. Selskabet blev herunder bl.a. bistået af to repræsentanter for ARBED's juridiske tjeneste.

— Ved skrivelse af 23. september 1993 (dokument nr. 8341) anmodede Kommissionen sagsøgerens advokat om at tilsende den visse oplysninger om omsætningen i »ARBED-koncernen« (samlet salg af EKSF-produkter og samlet salg af stålbjælker inden for Fællesskabet i hvert af årene 1986-1990).

— Den 29. september 1993 sendte sagsøgerens advokat i sin egenskab af rådgiver for ARBED en telefax af følgende indhold til Kommissionen (dokument nr. 8342):

»Jeg henviser til Deres skrivelse af 23. september i år i ovennævnte sag, vedrørende ARBED-koncernens omsætning.

Jeg formoder, at Deres anmodning vedrører årene 1986-1990 ligesom den anmodning, vi tidligere har modtaget vedrørende TradeARBED's omsætning.

Jeg skal dog venligst bede Dem om at bekræfte dette.«

— Ved telefax af 30. september 1993 (dokument nr. 8343) bekræftede Kommissionen over for sagsøgerens advokat, at dens anmodning vedrørte ARBED-koncernens omsætning i perioden 1986-1990.

— Oplysningerne vedrørende ARBED's omsætning blev sendt til Kommissionen ved skrivelse fra sagsøgerens advokat af 5. oktober 1993.

— Den 26. november 1993 sendte Kommissionen en skrivelse til ARBED's juridiske tjeneste, hvori den anmodede den om at bekræfte de ovennævnte oplysninger og i øvrigt at tilsende den ARBED's salgstal inden for EKSF fra januar til september 1993 såvel som et skøn over selskabets salg inden for EKSF i 1993 (dokument nr. 8348). Denne skrivelse blev besvaret ved skrivelse af 7. december 1993 (dokument nr. 8349).

97 Det fremgår navnlig af det ovenfor anførte i det hele: a) ARBED eller TradeARBED svarede i det enkelte tilfælde i flæng på anmodningerne om oplysninger, som Kommissionen sendte til TradeARBED, b) ARBED betragtede simpelthen TradeARBED som selskabets »salgsorgan« eller »salgsorganisation«, c) ARBED betragtede uden videre sig selv som adressat for meddelelsen af klagepunkter, der formelt var blevet meddelt TradeARBED, og som ARBED havde fuldt kendskab til, og udpegede en advokat til at varetage sine interesser, d) sagsøgerens advokat betegnede sig i flæng som rådgiver for ARBED eller TradeARBED, og e) ARBED blev anmodet om at meddele Kommissionen visse oplysninger vedrørende selskabets omsætning inden for de produkter og under den overtrædelsesperiode, der var omhandlet i meddelelsen af klagepunkter.

98 Retten finder på dette grundlag, at der under hele den administrative procedure forelå en usikkerhed med hensyn til de to selskaber ARBED's og TradeARBED's respektive rolle og ansvar, såvel med hensyn til sagens materielle spørgsmål (jf. også de mange dokumenter i Kommissionens sagsakt, hvori der snart tales om ARBED, samt om TradeARBED og snart om begge selskaber) som vedrørende spørgsmålene om sagens behandling. Det skal understreges, at denne usikkerhed fortsatte indtil den skriftlige forhandling for Retten, idet sagsøgeren i stævningens

punkt 1 (s. 3) anførte, at selskabet selv (og ikke TradeARBED) havde besvaret meddelelsen af klagepunkter den 3. august 1992 (dette anbringende, der er blevet betegnet som en »skrivefejl«, er blevet rettet ved en berigtigelse fra sagsøgerens advokat den 8.4.1994).

99 I betragtning af denne usikkerhed finder Retten ligeledes, at meddelelsen af klagepunkter nødvendigvis nåede inden for ARBED's område, at dette selskab fra begyndelsen gik ud fra, at Kommissionen ville drage det til ansvar for dets datterselskab TradeARBED's adfærd, og at ARBED derfor ikke i alvor kunne forvente, at størrelsen af den bøde, som selskabet i sidste ende kunne blive pligtig at betale som en virksomhed, der er omfattet af forskrifterne i traktatens artikel 65, alene ville blive beregnet på grundlag af TradeARBED's omsætning (jf. også punkt 12 i meddelelsen af klagepunkter, der henviser til ARBED-koncernens omsætning). Dette blev i øvrigt bekræftet over for sagsøgeren i forbindelse med anmodningen om oplysninger om selskabets egen omsætning.

100 I øvrigt fik ARBED lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger vedrørende de klagepunkter, som Kommissionen agtede at gøre gældende over for TradeARBED, såvel gennem sit datterselskab som derved, at der i den administrative høring deltog to medlemmer fra selskabets juridiske tjeneste, som var bistået af en advokat, der ifølge de ovenfor gengivne omstændigheder i sagen repræsenterede begge selskaber. ARBED fik ligeledes lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger til den af Kommissionen påtænkte ansvarspålæggelse i forbindelse med anmodningen om oplysninger om selskabets omsætning. Retten har i den forbindelse allerede fastslået, at sagsøgeren ikke kunne fortolke denne anmodning på anden måde end som udtryk for, at Kommissionen ville pålægge selskabet ansvaret for TradeARBED's adfærd.

101 Under hensyn til samtlige omstændigheder i sagen finder Retten i øvrigt, at skrivelsen fra Temple Lang af 30. juni 1992 — hvori det blev understreget, at ARBED ikke var adressat for meddelelsen af klagepunkter, og hvori selskabet af denne grund tilsyneladende blev nægtet aktindsigt — vel er beklagelig, men ikke faktisk har gjort indgreb i sagsøgerens ret til kontradiktion, og denne har i øvrigt ikke gjort noget særligt anbringende gældende vedrørende et sådant afslag.

102 Retten finder herefter, når henses til alle disse særlige omstændigheder i sagen, at en sådan uregelmæssighed ikke kan føre til annullation af beslutningen for så vidt angår sagsøgeren.

[...]

Den subsidiære påstand om annullation af beslutningens artikel 4 eller i det mindste nedsættelse af bødens beløb

[...]

Forhøjelsen af bøden, der er pålagt sagsøgeren, på grund af harmoniseringen af tillæg

618 Det fremgår af de detaljerede forklaringer, der er afgivet under sagens behandling af Kommissionen, at den bøde, der er pålagt sagsøgeren på grund af harmoniseringen af tillæg, blev forhøjet med 10% for at tage hensyn til det forhold, at sagsøgerens datterselskab TradeARBED havde foreslået denne harmonisering.

619 Det må fastslås, at denne skærpende omstændighed ikke er nævnt noget sted i beslutningen, og at den første gang blev nævnt i Kommissionens svar af 19. januar 1998 på Rettens skriftlige spørgsmål. På dette punkt er beslutningen følgelig behæftet med en totalt manglende begrundelse.

620 Følgelig skal beslutningens artikel 4 annulleres i det omfang, hvori den pålægger sagsøgeren en forhøjet bøde som straf for TradeARBED's rolle som initiativtager til harmoniseringen af tillæggene.

[...]

TradeARBED's påståede samarbejde med Kommissionen under den administrative procedure

664 For så vidt angår det påståede »fulde samarbejde«, som TradeARBED skulle have udvist under den af Kommissionen gennemførte undersøgelse, skal det først bemærkes, at sagsøgeren i sit svar af 26. september 1991 på en anmodning om oplysninger, der blev sendt til TradeARBED med hjemmel i traktatens artikel 47, på datterselskabets vegne meddelte, at den ikke rådede over nogen liste over deltagerne i møderne i Poutrelles-udvalget og i Eurofer/Scandinavien-gruppen og heller ikke havde nogen af de mødereferater eller rapporter vedrørende visse af disse møder, som Kommissionens anmodning henviste til, selv om det fremgår af oplysningerne i sagen, at TradeARBED regelmæssigt modtog sådanne dokumenter.

665 Det skal endvidere bemærkes, at TradeARBED i sin besvarelse af meddelelsen af klagepunkter ikke har anerkendt rigtigheden af nogen af de faktiske omstændigheder, der er gjort gældende over for selskabet, bortset fra at det havde deltaget i de pågældende møder.

666 Kommissionen har med rette fundet, at TradeARBED ved en sådan besvarelse ikke har udvist en adfærd, der begrunder en nedsættelse af bøden på grund af samarbejde under den administrative procedure. En bødenedsættelse, der ydes med denne begrundelse, er kun berettiget, såfremt adfærden har bevirket, at Kommissionens vanskeligheder i forbindelse med at konstatere en overtrædelse

og med i givet fald at bringe denne til ophør mindskes (jf. Rettens dom af 14.5.1998, sag T-308/94, Cascades mod Kommissionen, Sml. II, s. 925, præmis 255 ff.).

[...]

Rettens udøvelse af sin fulde prøvelsesret

668 Det bemærkes, at Retten allerede har annulleret beslutningens artikel 1, for så vidt denne fastslår, at TradeARBED deltog i en aftale om opdeling af det italienske marked (jf. præmis 448 ovenfor). Bøden, som Kommissionen har pålagt for denne overtrædelse, er blevet opgjort til 84 400 ECU.

669 Af de grunde, der er anført ovenfor i præmis 472 [3], skal perioden mellem den 1. juli og den 31. december 1988 i øvrigt ikke medregnes ved beregningen af bøden vedrørende overtrædelsen ved fastsættelse af priser på det danske marked, hvilket for sagsøgerens vedkommende indebærer en nedsættelse af bøden med 20 100 ECU efter den af Kommissionen fulgte metode.

670 Retten har endvidere annulleret forhøjelsen af den bøde, sagsøgeren blev pålagt, på grund af TradeARBED's angivelige rolle som initiativtager til harmoniseringen af tillæggene (præmis 621 ovenfor). Denne forhøjelse har Kommissionen opgjort til et beløb på 100 500 ECU.

3 — Jf. dommen i sagen Thyssen mod Kommissionen (sag T-141/94, Sml. II, s. 347), præmis 451.

671 Endelig finder Retten af de ovenfor anførte grunde (præmis 629 ff.)[4], at det samlede beløb af den bøde, der er pålagt for aftalerne og den samordnede praksis vedrørende fastsættelse af priser, skal nedsættes med 15%, fordi Kommissionen i et vist omfang har overvurderet de konkurrencebegrænsende virkninger af de konstaterede overtrædelser. Under hensyn til de allerede nævnte nedsættelser for så vidt angår aftalerne om priser på det danske marked udgør denne nedsættelse 953 500 ECU ifølge den af Kommissionen anvendte beregningsmetode.

672 Såfremt Kommissionens metode anvendes, måtte sagsøgerens bøde således nedsættes med 1 158 500 ECU.

673 Når Retten fastsætter en bøde som led i udøvelsen af den fulde prøvelsesret, er der i sagens natur ikke tale om en præcis matematisk operation. I øvrigt er Retten ikke bundet af Kommissionens beregninger, men skal foretage sin egen vurdering under hensyntagen til alle sagens omstændigheder.

674 Retten finder, at Kommissionens generelle fremgangsmåde ved fastsættelsen af bødernes niveau (præmis 591 ff. ovenfor)[5] er velbegrundet under hensyn til sagens omstændigheder. De overtrædelser, der består i fastsættelse af priserne og opdeling af markeder, og som udtrykkeligt er forbudt efter traktatens artikel 65, stk. 1, må nemlig betragtes som særlig alvorlige, eftersom de indebærer et direkte indgreb i de væsentlige konkurrenceparametre på det pågældende marked. Endvidere har systemerne for udveksling af fortrolige oplysninger, som er lagt TradeARBED til last, haft et lignende formål som en opdeling af markederne på grundlag af de traditionelle handelsstrømme. Alle de overtrædelser, der er taget i betragtning med henblik på bøden, blev begået efter kriseordningens ophør, efter at virksomhederne havde modtaget behørige advarsler. Som det er fastslået af Retten, var det generelle formål med de i sagen omhandlede aftaler og former for praksis netop at hindre eller forstyrre den tilbagevenden til den normale konkurrence, som var følgen af den åbenbare kriseperiodes ophør. Virksomhederne var endvidere bekendt med disse foranstaltningers ulovlige karakter og skjulte dem bevidst for Kommissionen.

4 — Jf. dommen i sagen Thyssen mod Kommissionen (sag T-141/94, Sml. II, s. 347), præmis 640 ff.
5 — Jf. dommen i sagen Thyssen mod Kommissionen (sag T-141/94, Sml. II, s. 347), præmis 577 ff.

675 Under hensyn til det anførte i det hele, samt henset til, at Rådets forordning (EF) nr. 1103/97 af 17. juni 1997 om visse bestemmelser vedrørende indførelsen af euroen finder anvendelse fra den 1. januar 1999, skal bødens beløb fastsættes til 10 000 000 EUR.

[...]

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Anden Udvidede Afdeling)

1) **Artikel 1 i Kommissionens beslutning 94/215/EKSF af 16. februar 1994 om en procedure i henhold til EKSF-traktatens artikel 65 vedrørende aftaler og forskellige former for samordnet praksis mellem europæiske producenter af stålbjælker annulleres, for så vidt som sagsøgeren heri drages til ansvar for, at dennes datterselskab TradeARBED har deltaget i en aftale om opdeling af det italienske marked i en periode på tre måneder.**

2) **Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved artikel 4 i beslutning 94/215/EKSF, fastsættes til et beløb på 10 000 000 EURO.**

3) **I øvrigt frifindes Kommissionen.**

4) **Sagsøgeren bærer sine egne sagsomkostninger samt fire femtedele af Kommissionens omkostninger. Kommissionen bærer en femtedel af sine egne omkostninger.**

Bellamy Potocki Pirrung

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 11. marts 1999.

H. Jung

Justitssekretær

C.W. Bellamy

Afdelingsformand